

en onze vrouwen. En dat bezit verdedigen wij". Ondanks de bemoeiingen van de regeering, die haar gendarmes de bergdalen instuurt, bestaat er onder die Malissoren nog de bloedwraak. En in die bloedwraak klopt hun levenspols. „Wanneer de Malissoor uittrekt om bloedwraak te volvoeren", vertelt de priester, die 25 jaar onder dit volk heeft gewoond, „is hij niet langer de kleine, zwoegende bergboer met een verscheurd hemd en een huidziekte, maar een adelaar op roef, en wanneer hij op zijn prooi neerschiet, is een oogenblik lang aarde en hemel van hem". „Dat bezit verdedigen wij... dat is niets meer of minder dan de romantiek van honderd jaar geleden! En het is in die romantiek, dat de romantische Den Doolaard zijn stof vindt: zijn verhaal is een bloedwraak-geschiedenis.

In de derde plaats is het boekje sterk van compositie. Tegenover „De Druivenplukkers", dat, naar Van Duinkerken het uitdrukt, „rijk was aan weelderige abaresken" en tegenover „De Wilden van Europa", dat het fragmentarische had van een filmopname, is dit boekje „als gekapt uit een bergwand van hard proza" (van Duinkerken).

En eindelijk is het niet een verhaal-zonder-meer, maar, als altijd bij Den Doolaard, er staat een levensbeschouwing achter, die niet als een stelsel, doch als een beeld-van-ervaring naar voren komt in het slotgedeelte.

Een en ander kan den lezer duidelijk worden als ik een kort overzicht geef van den inhoud.

Een jonge Engelsche geoloog is met een opdracht van zijn maatschappij aangekomen in Scutari en heeft daar zijn intrek genomen in het eenige „hotel" ter plaatse, dat bij de bevolking bekend is als „de herberg met het hoefijzer". De waard verklaart hem dezen naam: „eenmaal werd hier onder mijn dak een opstand beraamd, die gelukkig afliep en den grootsten invloed had op Albanië's lot. Vandaar dit onsterfelijk teeken". De bediende van dit lugubere „Grand Hotel" is een vijftienjarige jongen, Leonard. Met hem heeft de geoloog (Raine) een gesprek, (terwijl hij geschoren wordt) dat heelmaal in de sfeer is — en als straks Raine's revolver gestolen is en het hoefijzer voor de deur weggenomen blijkt, begrijpt de lezer aanstonds, dat Leonard er meer van weten zal. Spoedig verneemt hij nader. Op een tocht in de bergen, die Raine onderneemt (een van de vele prachtige fragmenten is de strak-gehouden beschrijving van dezen tocht) hoort hij, dat de jongen, om de eer van zijn afwezigen broer te verdedigen, den minnaar van diens vrouw heeft neergeschoten en nu overal door de gendarmerie wordt gezocht.

Dan komt de dramatische spanning in het verhaal. In den kleinen jongen is de adelaar ontwaakt. Hij volbrengt de stoutste stukken bij zijn achternvolging, zijn arrestatie en zijn grandioos weer ontsnappen aan de gehate gendarmes. En heel het dat leeft mee, werkt mee, omdat het hier gaat om het „dat bezit verdedigen wij".

Raine raakt in dit romantisch geding betrokken, als hij komt bij den Franciscaner pater in Teth, de koning, graaf, biechtvader, dokter van de

streek. In zijn huis ontmoet hij de schuldige vrouw, in zijn huis ook houdt Leonard zich een tijdlang schuil en Raine, die er gast is, komt door hem op de hoogte van het geheele drama.

Als Leonard in een donkeren nacht is weggetrokken, met achterlating van een boodschap, die de adelaars-grootheden van dit bergkind doet kennen en hem, ondanks zijn leeftijd, tot een volwassen stempelt, trekken de priester, die van den jongen houdt „om zijn ras", en Raine hem na. En zoo zijn ze getuigen van zijn einde, als hij, hoog in een ontoegankelijke rots verschanst, een vuurgevecht begint met een gendarmerie-patrouille, tot hij, zonder munitie, met een ontzaggeelijken zwaai zich naar beneden stort, vlakbij den priester, dien hij gezien heeft. En terwijl hij daar ligt, in de sneeuw, met gebroken ruggengraat, fluistert hij in het zachte Servisch Raine toe (die met zijn oor bij zijn mond ligt): „Ween niet, heer. Alles is toch in orde. De smaad is gewroken en de pater heeft mij bediend en mij zijn zegen gegeven. Uw revolver is terug en ook het hoefijzer is terug... Nu ben ik vrij".

Ik wilde wel, dat ik de bladzijden kon overschrijven, die in deze apotheose eindigen. Ze zijn inderdaad „als gekapt uit een bergwand van hard proza" — en ze zijn tegelijk romantiek van het allerzuiverste allooi.

Rondom deze spannende geschiedenis staat een decor van werkelijk zeldzame schildering. De rommelig-stoffige stad, de weelderige bergweiden met hun transparante lucht, de steile, barre rotskammen — ze worden telkens als plaats van handeling aangeduid met een enkele forsche lijn, maar zoo, dat de verbeelding van den lezer vleugels aanschieft en hij alle details aanschouwt. Menschen en dingen leven, omdat de plastische kracht van den Auteur ze doet leven. De kleurenbontheid van „De Druivenplukkers" en de schilderachtigheid van „De Wilden van Europa" zijn hier tot een prachtig beeld van beheerschte bewogenheid verstrakt. Er is een meesterschap in dit boekje, dat men niet had verwacht, ook al heeft men het talent van Den Doolaard in zijn voorafgaand werk gezien.

In dit verband nu is het van belang ook op de compositie te letten. Want, ik zei het reeds, voor een deel is daarin de literaire voortreffelijkheid van dit boekje gelegen.

Over de drie hoofdfiguren, Raine, Leonard en den priester loopt een heel merkwaardige constructielijn.

Raine om te beginnen is maar niet een willekeurige toeschouwer in het verhaalverband, doch een onmisbare schakel voor de totaal-gedachte, voor de tragische kracht, die het verhaal heeft. Vlak voor zijn vertrek naar Scutari heeft hij zijn verlovings moeten verbreken, omdat zijn meisje hem bedrogen heeft en vol bitterheid is hij weggegaan naar het verre land en de barre eenzaamheid. En daar vindt hij... zijn eigen geschiedenis, en aan de bloedwraak, die Leonard met zijn revolver voltrekt, heeft hij persoonlijk deel. Hij zegt het ergens in het boekje zelf: „Toen ik als jong geoloog door de Mexicaansche woestijn trok, dacht ik maar aan één ding: werken; en ik verbeeldde mij, dat iedereen, die glimlachte ook werkelijk

gelukkig was. Nu weet ik, wat rimpels beduiden en sommige trekken rond den mond, en het dwalend kijken der oogen; en onder een helle lach hoor ik den grondtoon: onrust en vrees. En op eens wist ik ook, wat wraak is. Toch deinsde ik terug en dagen lang schold ik mezelf een verachtelijke lafaard. En toen Leonard naar de bergen vluchtte, met mijn revolver, voelde ik mij opgelucht alsof hij zich ook wreken ging... voor mij. En daarbij komt nog mijn eigen schuld, want in gedachten had ik den moord reeds begaan. Het gaat toch niet om die ene vingertrek, maar om het voornemen..."

Hier heeft men het begin van de constructielijn: in het actief gebeuren, in de dramatische spanning van Leonards daad en de grandioze wijze, waarop hij zijn Malissoren-roeping vervult, spiegelt zich het passieve drama, dat in Raine's innerlijk zich heeft voltrokken. Dat wil zeggen, dat met tragische kracht duidelijk wordt, hoe beider schuld dezelfde is, maar hoe de primitieve cultuur van het bergkind hem tot adelaars-hoogte doet stijgen, waar de beschaafde Westering in vreesachtigheid terugdeinst.

En die lijn wordt voortgezet in de figuur van den pater. In een lang gesprek, dat Raine met hem voert, komen beiden tot het peilen van eigen zielsgesteldheid. De pater, die hier in dit bergnest is opgeborgen, omdat zijn invloed door de overheid werd gevreesd, komt tot de ontdekking, dat zijn optreden onder de Malissoren, die hij stijft in hun verzet tegen de regeering, voortvloeit uit gekwelste ijdelheid. „Welk een waarschuwing", barst hij uit, „God heeft u hierheen gezonden". En den jongen man, die deze boodschap hem brengt, doet hij inzien, dat „het leed is als het schuren van een grondgolf, die de diepte schept". En dat „alleen in het leed het geweten wakker (wordt)".

Met deze, uiteraard korte aanwijzing van den inhoud en de constructielijn van het boekje, zijn we tegelijk gekomen bij de beschouwing, die er achter staat, bij het beeld-van-ervaring, dat er uit naar voren komt. Kort en duidelijk is dat gezegd door den essayist van het Utrechtsch Dagblad: het is de botsing tusschen twee culturen, en het probleem van geweten en verantwoordelijkheid, die hier gestalte krijgen. Het probleem van geweten en verantwoordelijkheid: bij Raine, die er niet uitkomen kon, bij den pater, die het niet zag, bij den jongen Malissoor, die zich verplicht achtte de eer te redden, maar den revolver teruggaf en een gevaarvolle expeditie naar Scutari riskeerde om het hoefijzer weer op zijn plaats te hangen — dat is, die het oploste overeenkomstig zijn cultuur! En daarin grooter was dan de beide anderen.

Meer behoef ik er niet van te zeggen: wat de beschouwing is en bedoelt, is met deze enkele aanduiding voldoende aangegeven.

Dat we haar niet kunnen aanvaarden spreekt eveneens vanzelf.

Bij herhaling heb ik gesproken over de bezwaren, die onzerzijds bestaan tegen de vitalistische romantiek van Den Doolaard en ik behoef die nu niet weer te noemen. Ook tegen dit boekje

avonden van gezellig huiselijk verkeer voor dezen pastor tot de groote uitzonderingen behoorden. De intense belangstelling, waarmee Z.Eerw. de courant leest, doet u haast vermoeden, dat hij zelfs ook nu nog zoo wat bezet is. Misschien concipieert hij wel den volgenden brief aan zijn Jeruzalemschen vriend.

Wat een verschil van aspect is er tusschen het interieur van de huiskamer in de Spinozastraat en de foto uit den Giessendamschen tijd. De laatste is geheel geknipt naar het fatsoen van die dagen: het groote tenue van dominee, het kornetje van de Pastoorsche, en niet het minst dat pakje van den kleinen Willem. Zie maar eens naar de strikdas en de broekspijpen van het arme kereltje. Met wat behoedzame zorg houdt de moeder hem met beide handen vast. Het ventje was lam en moest altijd worden gedragen. Innig waren de ouders aan dit „vrome kind" verbonden. Deze foto geeft te zien: ambtelijke waardigheid, huiselijk geluk en oudersmart.

De eerste Willem stierf toen hij 4½ jaar was. Tot vijfmaal toe moesten de diep beproefde ouders een Willem naar het graf brengen. Wat een smart dit voor hen geweest moet zijn, teekent Ds Gispen treffend in een lezing over „De strijd om het kind", gehouden in het gebouw van het „Nul" te Amsterdam: „Wij leven in onze kinderen voort. Ons leventje is zoo kort. Met onze kinderen is het samengegroeid, wordt het verlengd en vermenigvuldigd". Welk een feestdag van rijk en hoog geluk moet het dan geweest zijn, toen Ds Gispen op 74-jarigen leeftijd den zesden Willem te Zwolle, 'svaders oude gemeente, als dienaar des Woords bevestigden mocht.

Hoe ontroerend is het, als Dr Rullmann meedeelt, dat de trouwe gade, die met haar man zoo dikwijls weenend bij het sterfbed hunner lievelingen had gestaan, gesterkt werd, om met eigen hand de oogen van haar overleden echtgenoot te sluiten (blz. 354).

Eerst als gij het boek ten einde toe gelezen hebt,

gelden ze. AL van den jong leeft nog, maar hoog is geg „de beschou" gekristallisee tijk besef vrouwen van opmerkt: „le katholicisme daarmee een dennen rom christelijke o dingslijn loog als trouwen, schijnselen. laatste vlo uit de eer andere norm Maar het-n niet uit de c ning is in d sproken is „flonkerend, schrijft „over als de kleur loog vond, E

We leven niging, vers- uitgang van enz. en deso bracht de dam over de tegen ruim werd de dam bezocht is het aan de provincie. tot over de kon een fil opname van maand Maar werden de Holland-Ierla speeld;

leverde de te Amsterdam 140.000 netto zijn de ba groote sted bezet; staan de m der bioscops werd er j- vang van de een matig n koopers van was de vo duizend zesh der plaatsm

Wie lost c Of is het allerbedenke

wordt de fot parant. Zij t in enkele, s. Zie nu ee- zijn komst aan? vrangt en het bejfe zijn vervan het mooie heldere kijke wen, de sch hoeken van lach om spe- het is hem i Kampen kw School heeft uiterlijke ve innerlijk we

Het portre- loont den n zoudt niet z dienstjaren i moeitvollen zich de vele hem geschor gaande, hoe bereiding.

Ds Gispen woord. Hij schrijven, d preeken en den scholast niet van kl vreemde bes

Hij was i pers. Als pi ment; tijdpr actueele art Jaarboekjes te Jeruzalen Het portr geïnteressee

POPULAIR-WETEN - SCHAPPELUKE SCHETSEN

Sprekende portretten.

In het rijke boek van Dr Rullmann over Ds W. H. Gispen vormen de portretten, waarmee het op zoo keurige wijze „verlicht" is, een bijzondere attractie. Zij maken den hoofdinhoud er van voor u zichtbaar.

De lectuur van dit mooi geïllustreerde geschrift brengt telkens tot tweërlei handeling: die van het lezen, en daarna die van 't bekijken der foto's. Het lezen legt voor u spanning in het portret, zoodat ge, wat gij gelezen hebt, er van afziet. Het emotioneel is er nu ingekomen. 't Is of het portret u aanziet, of het lot u spreekt.

Die portretten geven een biografie in het klein. Ze doen u zien de eerste ontluiking, de voortgaande, al schooner wordende ontplooiing van de persoonlijkheid, totdat, na den vollen bloei van 's levens middaghoogte, de moede en vermoeiende neergang komt.

Dr Rullmann biedt ook de portretten van hen, die met Ds Gispen hebben saamgewerkt. Deze twee reeksen geven vereenigd het volle beeld te zien. De Auteur heeft zijn hoofdfiguur ten voeten uit geteekend in de geschiedkundige drapeering, die er bij behoort. 't Is de bedoeling van den Schrijver, zijn lezers niet maar de levensbijzonderheden, doch vooral de persoonlijkheid van Ds Gispen te doen kennen en de sfeer, waarin hij zich bewoog. Zijn daden en zijn geschriften zijn de tolken van zijn persoonlijkheid.

Een persoonlijkheid, in wiens leven en arbeid zich deed gelden één groote mysterieuze kracht, waardoor het is opgebouwd. 't Is het geloof in God almachtig en in Jezus Christus Zijnen Zoon, het Hoofd der Christelijke Kerk, den Koning van het Godsrijk.

Hoe worden wij aanstonds vastgehouden door de foto: „Het gezin Gispen in den Giessendamschen tijd", tegenover het titelblad. De jonge dominee in het ouderwetsche ambtsgewaad. Heel de verschijning maakt op u den indruk van iemand, die er wezen kan. Gij kunt er, ten spijt van de witte das en bef, den Amsterdamschen jongen, die heel wat aandurfde, nog uit herkennen. Die stijve bef en die das vormen anders wel een eigenaardig contrast met dat schrandere, frissche gelaat en die sprekende oogen. De uitgesneden preekjas ontlokt als vanzelf de opmerking: ja, snedig en puntig, dat was Gispen!

De groep vormt een belangwekkend trio: vader, moeder en kind. Vaders rechterhand rust op den schouder van zijn echtgenoot. De gestrekte linkerarm met die voluit zichtbare hand, doen gevoelen, dat gij hier te doen hebt met een man, die weet, waar hij staat en ook waarvoor hij staat.

Dr A. Pierson zegt van Mr Groen van Prinsterer, „dat hij gekomen is, waar hij gekomen is aan een vrouwelijke hand". Dat is ook op Ds Gispen van toepassing. De jeugdige Jenneke van Delden heeft niet minder sprekende oogen dan haar man.

Het kornetje vermag de fonkeling er van niet te dooven. Dit portret brengt duidelijk in beeld den steunenden en stuwenden invloed, die een flinke vrouw uitoefent op haar man. Ds Gispen had in zijn jeugd zoo onvoldoende lager onderwijs ontvangen, dat hij niet eens zonder groote fouten kon schrijven. Op aandringen van zijn vrouw kocht hij, 't was in het jaar 1860, een taalboekje, om er zuiver Nederlandsch uit te leeren. Dit éne trekje is sterk sprekend. Meermalen ben ik er getuige van geweest, welk een vriendelijke, altijd tot hulp bereidvaardige gestalte zij was. Zie het portret bij bladzijde 336.

En dat zoo gezellige huiselijk taferel op pagina 258 geeft op bekoorlijke wijze te zien, welk een liefelijke sfeer zij voor haar gezin wist te scheppen. Gij kunt bij het bekijken van dit mooie plaatje de gedachte nauwelijks onderdrukken, dat zulke